

KORONAVİRÜS (COVID-19) SÜRECİNDE İLAHİYAT ALANINDA LİSANSÜSTÜ EĞİTİM GÖREN ÖĞRENCİLERİN UZAKTAN EĞİTİME BAKIŞLARI

Muhammet Fatih GENÇ*
Mustafa Fatih AY**
Süleyman GÜMRÜKÇÜOĞLU***

Makale Bilgisi

Makale Türü: Araştırma Makalesi, **Geliş Tarihi:** 14 Aralık 2020, **Kabul Tarihi:** 24 Şubat 2021, **Yayın Tarihi:** 31 Mart 2021, **Atf:** Genç, Muhammet Fatih, Ay, Mustafa Fatih, Gümrükçüoğlu, Süleyman. "Koronavirüs (Covid-19) Sürecinde İlahiyat Alanında Lisansüstü Eğitim Gören Öğrencilerin Uzaktan Eğitime Bakışları". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 21/1 (Mart 2021): 71-97.
<https://doi.org/10.33415/daad.840675>

Article Information

Article Types: Research Article, **Received:** 14 December 2020, **Accepted:** 24 February 2021, **Published:** 31 March 2021, **Cite as:** Genç, Muhammet Fatih, Ay, Mustafa Fatih, Gümrükçüoğlu, Süleyman. "The Views of Postgraduate Education Students in the Field of Theology on Distance Education in the Coronavirus (Covid-19) Process". *Journal of Academic Research in Religious Sciences* 21/1 (March 2021): 71-97.
<https://doi.org/10.33415/daad.840675>

Öz

Çalışmanın temel amacı İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin Covid-19 pandemi sürecine ve bu süreçteki eğitim öğretim uygulamalarına ilişkin görüşlerini incelemektir. Çalışma karma yöntem araştırmalarından yakınsayan paralel desene uygun olarak tasarlanmıştır. Bu çerçevede anket yardımı ile

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı, mfgence@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5387-0534>

** Dr. Öğr.Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, mustafafatihay@gmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-0433-318X>

*** Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı, sgumrukcuoglu@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5875-767X>

nicel veriler toplanırken yarı yapılandırılmış mülakatlar ile de nitel veriler eş zamanlı olarak toplanmıştır. Çalışmanın verileri; Marmara, İstanbul, Kocaeli, Bursa Uludağ, Atatürk, Sivas Cumhuriyet, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitelerinde İlahiyat alanında lisansüstü öğrenim gören 145 öğrenciden oluşan çalışma grubundan online olarak elde edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin 56'sı erkek 89'u ise kadındır. Araştırmanın nitel boyutunda ise 6'sı kadın 5'i erkek 11 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır. Bulgular çerçevesinde İlahiyat alanında lisansüstü öğrenimine devam eden öğrencilerin, uzaktan öğretimle ilgili genel olarak olumlu görüşler beyan ettiği görülmektedir. Pandemi nedeniyle uzaktan öğretime ani geçiş, öğrenci ve akademisyenleri hazırlıksız yakalamış olsa da öğrenci görüşleri çerçevesinde, kısa zamanda hem öğrenci hem de öğretim elemanlarının duruma adapte olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Covid 19, Uzaktan Eğitim, Lisansüstü, İlahiyat, Eğitim.

The Views of Postgraduate Education Students in the Field of Theology on Distance Education in the Coronavirus (Covid-19) Process

Abstract

The main purpose of the study is to examine the views of students of postgraduate education in the field of Theology about the duration of the Covid-19 pandemic and the educational practices in this process. The study can be used in accordance with the convergent parallel pattern from mixed method studies. In this framework, quantitative data were collected with the help of the questionnaire, and structured with qualitative data through interviews. The continuation of the study was obtained online from 145 graduate students from Marmara, Istanbul, Kocaeli, Bursa Uludağ, Atatürk, Sivas Cumhuriyet, Recep Tayyip Erdogan Universities. 56 of them are men and 89 of them are women who participated in the research. In the qualitative dimension of the study, a structured interview was conducted with 11 students, 6 women and 5 men. Within the framework of the findings, it is seen that external students who continue their undergraduate education in the field of theology have generally positive opinions about distance education. Although the sudden transition to distance education due to the pandemic caught students and academicians unprepared, it was found that both the student and the lecturer adapted to the situation in a short time.

Keywords: Covid 19, Distance Education, Postgraduate, Theology, Education.

Giriş

2019 yılı Aralık ayında, Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehrinde bir deniz ürünleri pazarında, nedeni bilinmeyen çok sayıda pnömoni hastasının olduğu bildirilmiştir. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), ilk olarak 12 Ocak 2020'de bu şikâyetlerin sebebinin yeni tip bir koronavirüs olduğunu (2019-nCoV) açıklamış ve 11 Şubat 2020'de bu yeni virüs SARS-CoV-2 olarak adlandırılmıştı. DSÖ ise 11 Şubat 2020 tarihinde bu salgını "Covid-19" pandemisi olarak adlandırdı. Salgın Çin'den sonra başta Asya bölge ülkeleri olmak üzere kısa sürede birçok ülkeye yayılarak tüm dünyayı etkileyen

uluslararası bir boyuta ulaştı.¹ Bu virüsün hızla yayılarak tüm dünyayı tehdit eden pandemiye dönüşmesi, küresel ekonomiyi ve ülkeleri etkilemesi, farklı önlem ve uygulamaları da beraberinde getirmiştir. Virüsün yayılımını ve ölümleri azaltmak için birçok ülkede alınan tedbirler arasında, eğitim kurumlarında yüz yüze eğitime belli bir süre ara verilmesi fikri gündeme gelmiş ve uygulanması kararlaştırılmıştır. Dünya genelinde yaklaşık 1,58 milyar öğrenci (kayıtlı öğrencilerin %91,4'ü) için öğrenim faaliyetleri durdurulmuş, hemen hemen tüm eğitim sistemleri uzaktan eğitim çözümlerini kullanmaya başlayarak, geleneksel eğitim ortamlarından uzaklaşarak, uzaktan eğitime yönelmişlerdir.²

Ülkeler, eğitimdeki bu zorunlu boşluğu, uzaktan eğitim platformlarıyla kapatmaya çalışırken, bu sürecin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini en az indirmeye çalışmaktadırlar. Tüm dünyada beklenmedik bir şekilde eğitim kurumlarının kapatılması ve karantina günleri nedeniyle evde dijital platformlardan eğitim sürdürülmeye ve desteklenmeye başlanması doğal olarak online eğitimi ya da diğer adıyla uzaktan eğitimi gündeme taşımıştır. Uzaktan eğitim yöntemi, geleneksel eğitimde yaşanan aksaklıkları bir nebze ortadan kaldırmak için eğitim sistemine entegre edilmiştir. Eğitimde yaşanan aksaklıklara bir çözüm olarak, birçok ülkede devlet tarafından desteklenen bu yöntem, yakın geçmişte eğitimdeki masrafları azaltmak, yaşam boyu eğitim, eğitimde fırsat eşitliği gibi amaçlarla desteklenmiştir.³

Eğitimde dijital dönüşümü başarıyla gerçekleştirmiş olan ülkelerden birisi olan Hindistan'da yaygın, örgün, lisans ve lisans üzeri eğitimler için 80 milyon saatten fazla içerik oluşturulmuş ve bu eğitim içerikleri öğrencilere ücretsiz olarak sunulmuştur.⁴ Türkiye'de eğitim ve öğretimin dijital dönüşümü konusu, resmi olarak 2016'da Türkiye'nin gündemine girmiştir.⁵ Ancak yükseköğretimde dijital dönüşümün özel bir program doğrultusunda sağlanması oldukça yenidir. Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının dijital dö-

¹ TÜBA, *COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu* (Ankara, 2020), 15.

² ILO (Organización Internacional del Trabajo), "ILO Sectoral Brief" 2019/March (2020), 1.

³ Salih Uşun, *Uzaktan Eğitim* (Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2006), 210-228.

⁴ Ergün Akgün, *2023 Eğitim Vizyonunda Dijital Dönüşüm* (2019), 3.

⁵ Elif Nuroğlu - Hüseyin Nuroğlu, "Türkiye ve Almanya'nın Sanayide Dijital Dönüşümü: Yol Haritaları ve Şirketlerin Karşılaştırılması," *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/ (2018), 1554.

nüşümü 2019'da YÖK'ün ana hedeflerinden birisi olarak ilan edilmiştir. Türk yükseköğretim sisteminin dijital dönüşümü projesi kapsamında belirlenen pilot üniversitelerin müfredatlarına 2018-2019 Bahar döneminde "Dijital Okur-Yazarlık" dersi eklenmiştir. Pilot üniversitelerin yaklaşık 40 bin öğrencisine dijital okuryazarlık dersi kapsamında "internet teknolojileri", "taşınabilir teknolojiler", "sosyal ağlar", "teknoloji, toplum ve insan", "bilişim etiği", "teknoloji ve hayat boyu öğrenme", "bulut bilişim", "geleceğin teknolojileri" konularında eğitimler verilmesi; aynı üniversitelerin 3 bin dolayında akademisyenine ise "dijital okuryazarlık" eğitimi verilmesi planlanmıştır. Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi, insan odaklı bir yaklaşımla, yerel özelliklerini kaybetmeden küresel çapta rekabet edebilir bir yapıya kavuşturmayı amaçlamaktadır.⁶

18 Mart 2020 tarihli Yükseköğretim Kurulu basın açıklamasında, yaşanan salgın nedeni ile ara verilen eğitim-öğretim faaliyetlerinin yeniden başlaması için uzaktan eğitim yöntemi benimsendiği belirtilmiştir. Türkiye'de 123 üniversitede uzaktan eğitim birimi bulunmaktadır. Özellikle uzaktan eğitim birimi bulunan üniversiteler kendi alt yapılarını kullanarak, eğitim-öğretim faaliyetlerini planlamış ve uygulamaya başlamıştır. Uzaktan eğitim birimi bulunmayan üniversiteler için ise uzaktan eğitim alt yapısına veya açık öğretim kabiliyetine sahip üniversitelerden Yükseköğretim Kurulu Koordinasyonu ile destek verilmesi kararlaştırılmıştır. Ayrıca Türkiye Radyo ve Televizyon Kurumu (TRT) bünyesinde bulundurduğu devlet adına yayın yapan televizyon kanallarını kullanarak ortak dersler verileceği kararlaştırılmıştır.⁷

Bu süreçte üniversitelerin uzaktan eğitime geçişi hızlı bir şekilde olmuştur. 189 üniversiteden 121'i (%64) 23 Mart 2020 tarihinde, 41'i (%21,6) ise 30 Mart 2020 tarihinde, 25'i (%13,2) 6 Nisan 2020 tarihinde uzaktan eğitime geçmiştir. 2019-2020 Bahar döneminde yükseköğretim kurumlarında örgün olarak açılması gereken ders sayısı 736.341 iken uzaktan eğitime geçilmesi ile 663.808 ders açılarak %90,1 oranında derslerin uzaktan eğitim ile verildiği görülmektedir. Yükseköğretim kurumlarında uzaktan eğitim sürecinde öğrenci değerlendirme yöntemlerinde de çeşitlilik sağlanmıştır. Değerlendirmelerin %66'sı çevrimiçi sınavlar, %91'i ödev, %83'ü

⁶ "YÖK'ün "Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi'nde İmzalar Atıldı" (2019).

⁷ "Üniversitelerde Uygulanacak Uzaktan Eğitime İlişkin Açıklama" (2020).

proje, %58'i ise kısa sınav olarak yapılmıştır. Verilen değerlendirme yöntemleri bir derste birden fazla değerlendirme yöntemi kullanıldığını göstermektedir.⁸

Bir ülkenin bilim ve teknoloji yeteneğinin yükseltilmesi ve bunu sağlayacak nitelikli insan gücünün yetiştirilmesinde kuşkusuz yükseköğretimin rolü büyüktür. Yükseköğretim, araştırma ve geliştirme etkinlikleri aracılığıyla sosyokültürel, ekonomi ve teknoloji alanlarında önemli görev icra etmektedir. Bilginin belirli disiplinlere ayrılması ve uzmanlaşmanın getirdiği bilimsel işbölümü; bilim adamı adayının da belirli bir alana odaklanmasını ve o alanda uzmanlaşmasını gerektirmiştir. Bunun sonucu olarak lisansüstü eğitim programları ortaya çıkmıştır.⁹

Yükseköğretim Kanunu ve ilgili mevzuata göre lisansüstü eğitim, 2547 sayılı Yükseköğretim Yasasının 65. Maddesi hükmü gereğince Üniversitelerarası Kurulca hazırlanan "Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği" ile düzenlenmiştir. Yönetmeliğin (b) maddesinde lisansüstü eğitimin yüksek lisans, doktora ve sanatta yapılan yeterlik programlarından oluşan, lisans öğretimine dayalı eğitim-öğretim ve araştırmanın sonuçlarını ortaya koymayı amaçlayan bir yükseköğretim olduğu belirtilmiştir.¹⁰ Bu eğitim süreci, ülkenin gelişimine iki yönde katkı sağlar. Bunlardan birincisi, yükseköğretim kurumlarının geleceğin öğretim üyelerini ve araştırmacılarını yetiştirmesidir. Lisansüstü eğitimin ikinci katkısı ise, ülkelerin teknolojik, ekonomik ve sosyokültürel gelişimleri ile ilgili sorunlarına çözüm üretmesidir.¹¹ Bu nedenle, yükseköğretim, ülkelerin gelişmişlik düzeylerini gösteren, önemli göstergelerin başında yer almaktadır.¹²

Türkiye'de lisansüstü eğitim, 1960'ların sonlarına kadar yüksek lisans aşaması olmaksızın yalnızca doktora programı şeklinde 3-4 yıllık lisansüstü eğitimle hoca-asistan ilişkisi esasına göre yürütülmüştür. 1970'lerden itibaren önce yüksek lisans ve daha sonra doktora olmak üzere iki aşamalı bir düzenleme yapılmış ve bu aşama-

⁸ "YÖK'ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme" (2020).

⁹ İ. Tosun, *Bilim Adamı Yetiştirme - Lisansüstü Eğitim* (Türkiye Bilimler Akademisi, 2001).

¹⁰ Yükseköğretim kanunu (Yükseköğretim kanunu), (1981), Law No. 2547.

¹¹ Tosun, *Bilim Adamı Yetiştirme - Lisansüstü Eğitim*, 12.

¹² Yahya Kemal Kaya, *İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış: Eğitimde Model Arayışı* (Ankara: Bilim Yayınları, 1989), 80.

larda izlenecek yöntem ve kurallar günümüze kadar pek çok kere değiştirilen yönetmeliklerle günümüze kadar gelmiştir.¹³

Lisansüstü eğitim sürecinde öğrencinin başarısını etkileyen olumlu veya olumsuz birçok neden bulunmaktadır. Bunlar, hem öğrencinin kendisinden hem de iradesi dışında ortaya çıkan nedenlerden kaynaklanabilmektedir. Kişisel nedenlerin başında; yetenekleri, ilgileri, özgüveni, içsel motivasyonu, zekâsı, algıları ve inançları gelmektedir. Kendi iradesi dışındaki nedenler ise çevresel faktörler, öğrencinin dışsal motivasyonu ve bireyden beklentiler olarak ifade edilebilir. Başarıyı etkileyen bu nedenlerin tamamı öğrencinin akademik başarısını doğrudan etkilemektedir.¹⁴

Tez sürecine başlamadan önce öğrencinin mutlaka bilmesi gerektiği hususların başında metodoloji gelir. Öğrencinin ihtisas yaptığı alanın metodolojisine hâkimiyeti, hazırlayacağı tezin güvenilirliği ve kabul edilebilirliğini önemli ölçüde etkileyecektir. İhtisas alanının kendine ait metodolojisinin yanında öğrenci, tez konusunun tespiti ve sınırlandırılması, araştırma yönteminin belirlenmesi, literatür taramasının ne olduğu, literatürü nerede arayacağı, künye fişlemenin nasıl gerçekleştiği, elde edilen kaynakların tenkidi, kaynakların sınıflandırılması, bölümlenme, etkili okuma ve not alma, dipnot stilleri, dipnot verme, alıntı yapma, kaynakça oluşturma, Word programı kullanma, tez yazım kılavuzunu inceleme ve bu sürece yardımcı olabilecek bilgisayar programlarının neler olduğu hakkında bilgi sahibi olması gerekmektedir.¹⁵

Tez danışmanı, öğrenci için konu seçmeden önce öğrencinin metodoloji alanında yeterliliğini belirlemelidir. Öğrenciye verilecek seminer ödevleri bu konuda danışmanın, öğrencinin seviyesini tespit etmesine yardımcı olabilir. Öğrenci, seminer ödevini hazırlarken izlediği süreci takip eden danışman, öğrencinin yukarıda belirtilen yeterliliklere ne oranda sahip olduğunu önemli ölçüde ortaya çıkarabilir. Öğrencide tespit edilen eksiklikler danışman tarafından öğ-

¹³ Ö. Çakar, *Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim* (Türkiye Bilimler Akademisi, 1997), 65-75.

¹⁴ Gabriela Ordaz-villegas - Lucina Isabel Reyes-lagunes, "Development of an Academic Self Concept for Adolescents (ASCA) Scale," *Revista Mexicana De Biodiversidad* 5/2 (2013), 118-119.

¹⁵ Dawn Childress, "Citation Tools in Academic Libraries" 51/2 (2011), 144-145.

rencinin belli alıştırmalara veya eğitimlere yönlendirilmesi ile giderilir.¹⁶

Öğrencinin çalışma performansına bağlı olarak elde ettiği her başarının sonunda akademik anlamda kendine olan güveni artmaktadır.¹⁷ Bunun beraberinde getirdiği motivasyon, akademik başarının gelişerek devamını sağlamaktadır. Akademik çalışmanın en önemli sürecini oluşturan tez yazımı sürecinde öğrenci ile danışman arasındaki iletişim son derece önemlidir. Bu iletişimin yüz yüze ve belli bir aralıkla gerçekleşmesi tezin kalitesine olumlu katkı sağlar. Ancak tez danışmanı tarafından tez sürecinin izlenmesinin sekteye uğraması, öğrencinin tez sürecinde sorumluluklarını yerine getirmemesine ve tez planının dışına çıkmasına neden olabilir. Bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için özellikle danışmanın belirleyeceği iletişim ve takip platformu, öğrencinin danışmana olan mekânsal uzaklığına ve zaman belirsizliğine rağmen, süreç içinde kalmasını büyük ölçüde sağlayacaktır.¹⁸

Sosyal medyanın ve anlık mesajlaşmanın yaygınlaşmasında rol oynayan yazılımların, özellikle akıllı telefonlara uyumlu olması, insanların iletişim girişimine ve iletişimi sürdürebilirliğine katkı sağlamıştır. İnternetin yaygınlaşması ve erişimin kolay olması bu katkıyı farklı boyutlara taşımıştır. Akademi dünyası da bilimsel üretim faaliyetlerinde dijitalleşmenin sunduğu imkânlardan yararlanmaya başlayarak gelenekselleşmiş uygulama ve yöntemlerde bazı kalıcı değişikliklere yönelmek zorunda kalmıştır.¹⁹

Teknolojinin, sektörel düzeyde dönüşümüne bakıldığında eğitim sektörünün yenilikleri en çok transfer eden alanlardan birisi olduğu görülmektedir.²⁰ OECD, eğitimde ve öğretimde yeniliklerin ne kadar kullanıldığını düzenli olarak rapor etmektedir. Dijitalizasyon ile birlikte eğitim kuruluşlarında (okullar, üniversiteler, eğitim merkezleri, eğitim yayıncıları vb.) kaynaklar değişmekte, e-

¹⁶ Childress, "Citation Tools in Academic Libraries," 145–146.

¹⁷ Cem Oktay Güzeller et al., "Üniversite Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün, Akademik Başarı ve Eleştirel Düşünme Eğilimi Üzerindeki Etkisi," *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/1 (2016), 224.

¹⁸ Ryan Shaw et al., "Integrating Collaborative Bibliography and Research," *Proceedings of the ASIST Annual Meeting* 49/1 (2012), 2–4.

¹⁹ Jason Muldrow - Stephen Yoder, "Out of Cite! How Reference Managers Are Taking Research to the next Level," *PS - Political Science and Politics* 42/1 (January 2009), 167–171.

²⁰ Akgün, *2023 Eğitim Vizyonunda Dijital Dönüşüm*, 1.

öğrenme imkânları artmakta ve lisansüstü öğretimde de farklı yaklaşımlar geliştirilmektedir. OECD'nin inovasyonu ölçme raporu; sınıf ve eğitim kurumları içerisindeki değişimi, öğretmenlerin dijital çağda pedagojik kaynakları nasıl geliştirdiklerini ve inovasyonun eğitim çıktıları üzerindeki etkilerini göstermesi bakımından oldukça önem arz etmektedir. OECD'nin "Eğitimde İnovasyonun Ölçümü 2014" raporuna göre, Türkiye'nin teknolojik araç-gereç kullanımında İngiltere'nin ardından en yüksek orana sahip ülke olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'nin eğitim alanında inovasyonu kullanma oranı %59 ile dünya ortalamasının üzerindedir.²¹

Bu süreçte alınan önlemler sonucu yapılan online dersler ve online sınavlara ilişkin öğrencilerin görüşleri uzaktan eğitimin kalitesi, sınırlıkları, avantajlı ve dezavantajlı kısımlarını daha rahat tespit edebilmek için önemlidir. Öğrencilerden gelecek olan dönütler karşılaşılan olumsuz durumların tespit edilerek daha sağlıklı bir eğitim yapılabilmesinin önünü açacaktır. Bu bağlamda bu çalışma pandemi sürecinde İlahiyat alanında lisansüstü öğrenim gören öğrencilerin uzaktan eğitime bakışlarını, karşılaştıkları problemleri tespit edip öneriler getirmeyi hedeflemektedir.

78 | db

Bu bağlamda çalışmanın temel problemi; İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin pandemi sürecine ve bu süreçteki eğitim öğretim uygulamalarına ilişkin görüşleri nelerdir? Bu çerçevedeki araştırmada, aşağıdaki sorulara cevaplar aranmıştır:

- İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin pandemi sürecinin kişisel etkilerine ilişkin görüşleri nelerdir?
- İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin uzaktan eğitim süreci ve yönetimine ilişkin görüşleri nelerdir?
- İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerin uzaktan eğitime erişim konusuna ilişkin görüşleri nelerdir?

Yöntem

Koronavirüs (Covid-19) sürecinde İlahiyat alanında lisansüstü eğitim gören öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışlarını inceleyen bu çalışmada karma yöntem araştırmalarından yakınsayan paralel desen kullanılmıştır. Bu desende aynı anda hem nitel hem de nicel

²¹ Akgün, 2023 *Eğitim Vizyonunda Dijital Dönüşüm*, 1-2; *Measuring Innovation in Education A New Perspective* Centre for Educational Research and Innovation (2014).

veriler aynı aşamada toplanmakta ve sonuçlar birlikte değerlendirilmektedir.²² Bu çerçevede araştırmanın nicel verileri anket yardımı ile toplanırken diğer taraftan da katılımcılar ile yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak anket sorularının hazırlanması aşamasında öncelikle literatür taraması yapılmış ve veri toplanması hedeflenen konuda kullanılması muhtemel sorular oluşturulmuştur. Muhtemel sorular uzman kişiler ile müzakere edilmiş ve gerekli düzenlemeler sonucunda anlaşılabilirlik vb. konularda bir pilot uygulama olarak sınırlı sayıda lisansüstü öğrenciye uygulanmış ve görüşleri alındıktan sonra son şekli verilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme soruları için de benzer şekilde alanın uzmanı öğretim üyelerinden görüş ve öneriler alınmış, soruların işlerliğini belirlemek için İlahiyat alanında lisansüstü öğrenim öğrencilerinden bir gruba bu sorular uygulanarak soruların açık ve anlaşılır olup olmadığı ve cevap verilen sorularla yanıtların örtüşüp örtüşmediği incelenmiştir. Bu süreç sonucunda ise sorular, uzman görüşü ve pilot uygulama sonucunda son halini almıştır. Daha sonra anket soruları Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin 27/05/2020 tarih ve-E.34742 sayılı yazısı gereği "Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi" kurallarına uygun olarak uygulanmıştır.

db | 79

Araştırmanın nicel kısmını oluşturan anket uygulaması sonucunda elde edilen veriler, frekans ve yüzde şeklinde tanımlayıcı istatistikler olarak raporlanmıştır. Anketler SPSS 22 programında yüzde ve frekans yöntemi ile analiz edilmiştir. Kullanılan anket içerisindeki 18 sorunun güvenilirlik tespiti için Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı hesaplanmıştır. Bu katsayı; .60 ile .80 arasında olduğunda ölçek "oldukça güvenilir", .80 ile 1 arasında olduğunda ise "yüksek derecede güvenilir"dir.²³ Bu analiz neticesinde çalışmanın Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayısı 0,65 olarak bulunmuş ve anketin güvenilir olduğu görülmüştür. Araştırmanın nitel kısmında ise İlahiyat/İslami İlimler alanında lisansüstü öğrenim gören öğrencilerle yarı yapılandırılmış mülakatlar gerçekleştirilmiş elde edilen

²² J. W. Creswell - V. L. P. Clark, *Karma Yöntem Araştırmaları, Tasarımı ve Yönetilmesi*. (Ankara: Anı Yayıncılık, 2015), 84.

²³ Aziz Akgül - Osman Çevik, *İstatistiksel Analiz Teknikleri - SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları* (Ankara: Emek Ofset, 2003).

veriler betimsel analiz tekniği ile analiz edilmiştir.²⁴ Bu analizden elde edilen veriler nicel araştırma bulgularının yorumlanmasında kullanılmıştır.

Örneklem/Çalışma Grubu

Bu çalışmanın örneklem/çalışma grubunu Marmara, İstanbul, Kocaeli, Bursa Uludağ, Erzurum Atatürk, Sivas Cumhuriyet, Rize Recep Tayyip Erdoğan Üniversitelerinin İlahiyat alanında lisansüstü öğrenim gören 145 öğrenci oluşturmaktadır. Bu öğrenciler çalışmaya pandemi sürecinden dolayı online olarak katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin 56'sı erkek 89'u ise kadındır. Araştırmanın nitel boyutunda ise 6'sı kadın 5'i erkek 11 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme yapılmıştır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Demografik Bilgileri

80 | db ri

Değişken	Grup	Frekans	Yüzde
Cinsiyet	Erkek	56	38,6
	Kadın	89	61,4
	Toplam	145	100,0
Yaş	21-25	50	34,5
	26-30	46	31,7
	31-40	36	24,8
	41-60	13	9
	Toplam	145	100,0
Dönem	Doktora Ders Dönemi	18	12,4
	Doktora Tez Dönemi	28	19,3
	Yüksek Lisans Ders Dönemi	66	45,5

²⁴ Ali Yıldırım - Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006), 224.

	Yüksek Lisans Tez Dönemi	33	22,8
	Toplam	145	100,0
Bölüm/Alan	Felsefe ve Din Bilimleri	77	53,1
	İslam Tarihi ve Sanatları	9	6,2
	Temel İslam Bilimleri	59	40,7
	Toplam	145	100,0
Meslek/Çalışma Durumu	Araştırma Görevlisi	28	19,3
	Çalışmıyor	47	32,4
	Diğer	4	2,8
	Diyanet Personeli	25	17,2
	Öğretmen	41	28,3
	Toplam	145	100,0

Bulgular

a) Uzaktan Eğitime Erişim Konusuna İlişkin Görüşler

Tablo 2: Bu süreçte internet bağlantısı sorunu yaşadığımdan dolayı eğitimden yararlanamadım

	Frekans	Yüzde
Evet	20	13,8
Hayır	106	73,1
Kararsızım	19	13,1
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, “Bu süreçte internet bağlantısı sorunu yaşadığımdan dolayı eğitimden yararlanamadım” ifadesine katılımları incelendiğinde, öğrencilerin %13,8’inin (20 kişi) evet; %73,1’inin (106 kişi) hayır; %13,1’inin (19 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür. Bu yanıtlara göre pandemi sürecinde katılımcıların büyük çoğunluğunun, uzaktan eğitimden faydalanma konusunda

internet erişiminden kaynaklı bir mağduriyet yaşamadığı görülmektedir.

Tablo 3: Online derslere bağlanmayı sağlayacak yeterli alt yapım (internet, pc vb.) vardı

	Frekans	Yüzde
Evet	122	84,1
Hayır	20	13,8
Kararsızım	3	2,1
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, “Online derslere bağlanmayı sağlayacak yeterli alt yapım (internet, pc vb) vardı” ifadesine katılımları incelendiğinde, öğrencilerin %84,1'nin (122 kişi) evet; %13,8'inin (20 kişi) hayır; %2,1'inin (3 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür. Bu yanıtlara göre pandemi sürecinde katılımcıların büyük çoğunluğunun, uzaktan eğitimden faydalanmak için gerekli olan internet ve bilgisayar gibi altyapı imkanlarına sahip olduğu görülmektedir.

82 | db

Tablo 4: Bu süreçte danışmanınızla nasıl iletişim kurdunuz?

	Frekans	Yüzde
e-posta	6	4,1
Telefon	38	26,2
Uzem	32	22,1
WhatsApp	35	24,1
Zoom, Teams, Skype vb.	34	23,4
Toplam	145	100,0

Katılımcıların pandemi sürecinde danışmanı ile iletişim kurma yolları incelendiğinde, öğrencilerin %4,1'inin (6 kişi) e-posta; %26,2'sinin (38 kişi) telefon; %22,1'inin (32 kişi) Uzem,

%24,1'inin (35 kişi) WhatsApp; %23,4'ünün (34 kişi) Zoom vb. araçları kullandığını belirlenmiştir.

Tablo 5: Derslere bağlanmada ve bilgisayar kullanımında birinden destek aldınız mı?

	Frekans	Yüzde
Aldım	17	11,7
Almadım	128	88,3
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, “Derslere bağlanmada ve bilgisayar kullanımında birinden destek aldınız mı?” sorusuna verdikleri yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin %11,7'sinin (17 kişi) aldım; %88,3'ünün (128 kişi) almadım yanıtını verdiği tespit edilmiştir. Bu yanıtlara göre pandemi sürecinde katılımcıların büyük çoğunluğunun, derslere bağlanma ve bilgisayar kullanımında başka birisinden yardım almadığı görülmektedir.

db | 83

b) Uzaktan Eğitim Süreci ve Yönetimine İlişkin Görüşler

Tablo 6: Bu süreçte, YÖK'ün süreci yönetimi ve yükseköğretim ile ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmesi beni tatmin etti?

	Frekans	Yüzde
Evet	76	52,4
Kararsızım	43	29,7
Hayır	26	17,9
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, YÖK'ün süreci yönetimi ve yükseköğretim ile ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmesinden tatmin olma durumları incelendiğinde, öğrencilerin %52,4'ünün (76 kişi) evet; %17,9'unun (26 kişi) hayır; %29,7'sinin (43 kişi) ise kararsızım yanıtını verdikleri anlaşılmıştır. Bu yanıtlara göre pandemi sürecinde katılımcıların bir kısmının YÖK'ün süreci yönetimi ve yükseköğ-

retim ile ilgili konularda kamuoyunu bilgilendirmesinden memnun iken yine bir kısmının kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 7: Uzaktan eğitimden memnun kaldım

	Frekans	Yüzde
Evet	69	47,6
Hayır	36	24,8
Kararsızım	40	27,6
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, uzaktan eğitimden memnun olma durumları incelendiğinde, öğrencilerin %47,6'sının (69 kişi) evet; %24,8'inin (36 kişi) hayır; %27,6'sının (40 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür.

Tablo 8: Bu süreçte ders materyallerinden tam anlamıyla yararlandım

	Frekans	Yüzde
Evet	66	45,5
Hayır	49	33,8
Kararsızım	30	20,7
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde ders materyallerinden tam anlamıyla yararlanma durumu incelendiğinde, öğrencilerin %45,5'inin (66 kişi) evet; %33,8'inin (49 kişi) hayır; %20,7'sinin (30 kişi) ise kararsızım yanıtını verdikleri belirlenmiştir.

Tablo 9: Online derslerde fakültede aldığım verimi alabiliyorum

	Frekans	Yüzde
Evet	47	32,4

Hayır	66	45,5
Kararsızım	32	22,1
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde online derslerde fakültede aldığım verimi alabiliyorum ifadesine katılımları incelendiğinde, öğrencilerin %32,4'ünün (47 kişi) evet; %45,5'inin (66 kişi) hayır; %22,1'inin (30 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmektedir.

Tablo 10: Bu süreçte öğretim üyeleri, çalışmalarında faydalanmam için kaynak temininde yönlendirici ve temin edici oldu

	Frekans	Yüzde
Evet	94	64,8
Hayır	27	18,6
Kararsızım	24	16,6
Total	145	100,0

db | 85

Katılımcıların, pandemi sürecinde öğretim üyelerinin, kaynak temininde yönlendirici ve temin edici olma durumlarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, öğrencilerin %64,8'inin (94 kişi) evet; %18,6'sının (27 kişi) hayır; %16,6' sının (24 kişi) ise kararsızım yanıtı verdikleri tespit edilmiştir..

c) Pandemi Sürecinin Kişisel Etkilerine İlişkin Görüşler

Tablo 11: Bu süreçte kaydımı dondurmaya düşündüm

	Frekans	Yüzde
Evet	34	23,4
Hayır	102	70,3
Kararsızım	9	6,2
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde kaydımı dondurmaya düşündüm ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %23,4'ünün (34 kişi) evet; %70,3'ünün (102 kişi) hayır; %6,2'sinin (9 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür.

Tablo 12: Pandemi sürecinde derslere/tezime konsantre olabiliyorum

	Frekans	Yüzde
Evet	59	40,7
Hayır	48	33,1
Kararsızım	38	26,2
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde derslere/tezime konsantre olabiliyorum ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %40,7'sinin (59 kişi) evet; %33,1'inin (48 kişi) hayır; %26,2'sinin (38 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği belirlenmiştir.

86 | db

Tablo 13: Bu süreçte verimli bir şekilde akademik çalışma yapabiliyorum

	Frekans	Yüzde
Evet	60	41,4
Hayır	57	39,3
Kararsızım	28	19,3
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde verimli bir şekilde akademik çalışma yapabiliyorum ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %41,4'ünün (60 kişi) evet; %39,3'ünün (57 kişi) hayır; %19,3'ünün (28 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tablo 14: Bu süreçte çalışmalarınızda yararlandığınız kaynaklar

	Frekans	Yüzde
Kitaplar	10	6,9
Online kaynaklar	50	34,5
Online kaynaklar, Kitaplar	85	58,6
Toplam	145	100,0

Katılımcılar, pandemi sürecinde çalışmalarında yararlandıkları kaynakları, %58,6 (60 kişi) online kaynaklar ve kitaplar; %34,5 (50 kişi) online kaynaklar; %6,9 (10 kişi) kitaplar olarak belirtmiştir.

Tablo 15: Bu süreçte herkesin evde olması başarımı olumlu yönde etkiledi

	Frekans	Yüzde
Evet	42	29,0
Hayır	62	42,8
Kararsızım	41	28,3
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, pandemi sürecinde herkesin evde olması başarımı olumlu yönde etkiledi ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %29'unun (42 kişi) evet; %42,8'inin (57 kişi) hayır; %28,3'ünün (41 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür.

Tablo 16: Bu süreç aile içi ilişkilerimi olumlu yönde etkiledi

	Frekans	Yüzde
Evet	99	68,3
Hayır	19	13,1
Kararsızım	27	18,6

Toplam	145	100,0
--------	-----	-------

Katılımcıların, pandemi süreci aile içi ilişkilerini olumlu yönde etkiledi ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %68,3'ünün (99 kişi) evet; %13,1'inin (19 kişi) hayır; %18,6'sının (27 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği belirlenmiştir.

Tablo 17: Bu süreçte ailem ekonomik sıkıntı yaşadı

	Frekans	Yüzde
Evet	16	11,0
Hayır	126	86,9
Kararsızım	3	2,1
Toplam	145	100,0

88 | db

Katılımcıların, bu süreçte ailem ekonomik sıkıntı yaşadı ifadesine katılım durumları incelendiğinde, öğrencilerin %11'inin (16 kişi) evet; %86,9'unun (126 kişi) hayır; %2,1'inin (3 kişi) ise kararsızım yanıtını verdiği görülmüştür.

Tablo 18: Bundan sonraki süreçte tercihlerinizde sosyal hayat mı yoksa akademik çalışmalar mı belirleyici olacak?

	Frekans	Yüzde
Akademik çalışmalar	94	64,8
Sosyal Hayat	51	35,2
Toplam	145	100,0

Katılımcıların, 'bundan sonraki süreçte tercihlerinizde sosyal hayat mı yoksa akademik çalışmalar mı belirleyici olacak' sorusuna vermiş olduğu yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin %64,8'inin (94 kişi) akademik çalışmalar; %35,2'sinin (51 kişi) sosyal hayat yanıtını verdiği tespit edilmiştir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan pandemi süreci, eğitim kurumlarının kapatılmasına

ve insanların karantinaya alınmasına neden olmuştur.. Doğal olarak evlerde online platformlarda eğitim sürdürülmeye ve desteklenmeye çalışılmıştır.

Uzaktan eğitim, ülkemizde bazı üniversitelerin ortak zorunlu derslerin yürütülmesinde, pandemiden önce de kullandıkları bir yöntemdir. Ancak üniversitelerin tüm bölüm ve düzeylerinde uzaktan eğitimin kullanılması ilk defa karşılaşılan bir durumdur. Bu süreçten hem lisansüstü öğrencileri hem de akademisyenler etkilenmiş ve duruma ayak uydurmaya çalışmışlardır. Her iki tarafta çeşitli zorluklarla ve avantajlarla karşılaşmışlardır.

Bu araştırma lisansüstü öğrencilerinin pandemi ve izolasyon sürecinde, uzaktan eğitime bakış açılarının tespit edilmesinde önemli veriler içermektedir.

Araştırmaya, Marmara, İstanbul, Kocaeli, Bursa Uludağ, Atatürk, Sivas Cumhuriyet, Recep Tayyip Erdoğan Üniversiteleri'nin İlahiyat alanında lisansüstü öğrenim gören 145 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılanların %38,6'sını erkek, %61,4'ünü kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Katılımcıların %91'i 21-40 yaş aralığında %9'u ise 41-60 yaş aralığındadır. Bu yaş aralığındaki öğrencilerin %53,1'i Felsefe ve Din Bilimleri, %6,2'si İslam Tarihi ve Sanatları, %40,7'si de Temel İslam Bilimlerinde lisansüstü eğitim almaktadır.

Pandemi sürecinde lisansüstü eğitim alan öğrencilerin büyük bir çoğunluğu uzaktan eğitimden faydalanma konusunda internet ve bilgisayar gibi altyapı imkânlarına sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca internet alt yapısının oluşan yoğunluğa rağmen uzaktan eğitime imkân verdiği anlaşılmaktadır. Öğrenciler bu süreçte danışmanları ile başta telefon olmak üzere internet merkezli haberleşme platformlarını kullanmışlardır.

Lisansüstü öğrencilerinin büyük bir ekseriyeti online derse bağlanma ve bunun için gerekli olan başta bilgisayar olmak üzere araç gereci kullanma yeterliğine sahiptirler.

YÖK'ün, izolasyon sürecinde üniversiteleri ve kamuoyunu bilgilendirmesi, süreci tüm açıklığı ile yönetmesi, öğrencilerdeki endişe ve belirsizliği büyük oranda gidermiştir. Öğrencilerden, uzaktan eğitimin sunduğu, vakit tasarrufu, derslere kolay ulaşma ve dersin tekrarını dinleme gibi imkânlardan memnun olduklarını belirtenlerin oranı %47,6 iken; örgün eğitimin sosyalleşme ve yüz yüze etki-

leşiminden uzak olmaları nedeniyle uzaktan eğitimden memnun olmadıklarını belirtenlerin oranı %24,8'dir.

Ayrıca öğrencilerin ve öğretim elemanlarının sürece ansızın ve hazırlıksız yakalanmaları, sürecin gidişatındaki belirsizlik hem öğrencilerin hem de öğretim elemanlarının, online materyal teminin de güçlüğüyle karşılaşmalarına neden olmuştur. Öğretim etkinliğinde kullanılan materyallerin, öğretimin amacına, öğrenci düzeyine uygun olması bilginin aktarımında önemlidir. Uzaktan eğitim sürecinde temin edilen ve online sisteme yüklenen ders materyallerinden tam anlamıyla yararlanma oranı %45,5 olmakla birlikte, %33,8'lik bir oran ders materyallerinden yeterince faydalanamadığını belirtmiştir. Bunun nedenleri olarak; yüz yüze eğitimde olduğu gibi öğrenci ve öğretim elemanı arasındaki etkileşimin yeterince olmaması, ev ortamında dikkat dağınıcı unsurların fazla olması nedeniyle derse adapte olmanın zorluğu, öğrencilerin derse eşit ulaşım imkânlarının bulunmaması da sayılabilir.

90 | db

Lisansüstü öğrencileri pandemi sürecinde derslerini, zamanında veya müsait olduklarında takip edebilmektedirler. Örgün eğitimde öğrencilerin birbirleriyle ve öğretim üyeleri ile yüz yüze etkileşimleri derslere odaklanmalarını olumlu etkilemektedir. Dolayısıyla bu süreçte hem ders materyali teminindeki yaşanan sıkıntılar hem de sürecin beraberinde getirdiği psiko-sosyal ve ekonomik etkiler öğrencilerin yüz yüze eğitim aldıkları fakülte ortamındaki derslerin, online derslerden daha verimli olduğunu belirtmişlerdir. Bu sürecin doğurduğu bazı olumsuzlukların zamanla aşıldığı bundan dolayı pandemi sürecinde %70,3 oranında öğrenci, kaydını dondurmaya düşünmediğini belirtmiştir.

Bu süreçte öğretim üyelerinin, öğrencilerin ihtiyacı olan ders materyali ve tez çalışmaları için gerekli olan kaynak temininde yönlendirici ve temin edici olma durumları %64,8 gibi yüksek bir orana öğrenci tarafında takdir edilmiştir. Öğretim üyelerinin hazırlıksız yakalandıkları bu sürecin ortaya çıkardığı sosyo-psikolojik etkenlere rağmen öğrencilerinin araştırmaları için gerekli materyalleri sunmaları veya temin etmelerinde yönlendirici olmaları, öğrencinin tez çalışmalarındaki sürekliliğini sağlamıştır.

Bu süreçte öğrencinin daha çok ev ortamında olduğu düşünüldüğünde, kısıtlayıcı imkânlara sahip olmasına rağmen, bilinçli bir tercihle girdiği doktora ve yüksek lisans eğitiminin motivasyonu

ders ve tez çalışmaları için gerekli olan verimli çalışma ortamı ve zamanı kendine ayırabildiğini görmekteyiz. Bunun sonucu olarak verimli akademik çalışmalar üretebilmiştir. Bunu sağlayamayan öğrenciler iç ve dış motivasyondan yoksun olmalarının sonuçlarıyla karşılaşmışlardır.

Salgın sürecinde sosyal hayattaki bazı kısıtlamalar, akademik çalışma yapan öğrencilerin kütüphanelere gitme, kitaplara ulaşma noktasında bazı zorluklarla karşılaşmalarına neden olmuştur. Ancak dijital teknolojilerindeki gelişme bu sorunları en aza indirme imkânı sunmuştur. Online kaynaklar ve kütüphaneler bu süreçte büyük bir ihtiyaca cevap vermiştir. Araştırma sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerden %58,6'sı online kaynakları ve kitapları; %34,5'i online kaynakları; %6,9'u ise sadece kitaplar kullandığını belirtmektedir. Bu da göstermektedir ki kitaplar kadar, ulaşım kolaylığı ve ekonomik olması, ilmi araştırmalarda kaynak olarak kullanılması, online kaynaklara olan yönelimin her geçen gün artacağını göstermektedir.

Sosyal kısıtlamanın beraberinde getirdiği, aile bireylerinin uzun süre bir arada zaman geçirmeleri, ev içi fiziki şartların yetersizliği, çocukların eğitim ve oyun ihtiyaçları gibi sosyal, fiziki ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasındaki zorluk, öğrencilerin çalışmalarını olumsuz etkilemiştir. Öğrencilerin akademik düzeyde bu gelişimin olumsuz etkilemesine rağmen, aile içi bireylerin birbiriyle uzun zaman geçirmeleri sosyalleşmelerini olumlu etkilediğini görmekteyiz.

Katılımcıların %64,5'inin çalışan olması, pandemi sürecinde devletin destek paketleri, ekonomik sıkıntı ve problemle karşılaşmalarını engellemiştir. Ayrıca tüm olumlu veya olumsuz tespitlere rağmen, akademik çalışmalara ayrılan zamanın, sosyal hayatta önemli bir yer işgal etmeye devam edeceğini göstermektedir.

Lisansüstü öğrencilerin uzaktan öğretimle ilgili görüşleri incelendiğinde, uzaktan öğretimle ilgili genel olarak olumlu görüşler beyan edildiği görülmektedir. Sürece, öğrenci ve akademisyen hazırlıksız olarak yakalanmasının vermiş olduğu olumsuzluklara rağmen kısa zamanda hem öğrenci hem de öğretim elemanı kendini geliştirmiş ve duruma adapte etmiştir. Ayrıca öğrencilerin lisansüstü eğitim tercihinin bilinçli olduğunu, tüm olumsuzlukları aşma noktasında ki gayretleri ortaya koymaktadır.

Araştırmanın nitel boyutundaki sonuçlar da nicel boyutuyla paralellik arz etmektedir. Mülakat yapılan lisansüstü öğrenciler pandemi sürecinde kütüphane kullanımını haricinde ders çalışma, öğretim elemanı ile iletişim vb. konularda sıkıntı yaşamadıklarını belirtmişlerdir. Bu konuyla ilgili olarak Katılımcı 2 (Felsefe ve Din Bilimleri Yüksek Lisans Öğrencisi, Kadın, 24 Yaş), *“Tez döneminde olduğum ve farklı şehirde bulunduğum için danışman hocam ile zaten uzaktan iletişim kuruyordum beni bu süreç sadece kütüphane konusunda olumsuz etkiledi”* derken; Katılımcı 4 (Temel İslam Bilimleri Doktora Öğrencisi, Erkek, 27 Yaş), *“Ders döneminde olduğum ve Arapça metin okuduğumuz için sürecin başında zorlandım fakat daha sonra hocalarımın da desteğiyle bu süreci rahat atlattım”* sözleriyle pandemi dönemi eğitimlerini özetlemişlerdir.

Çalışmanın sonuçlarına dayalı olarak uzaktan eğitim uygulamaları için aşağıdaki öneriler getirilebilir:

- Uzaktan eğitimde kullanılacak destekleyici ders materyallerinin önceden hazırlanması ve haftalara göre kullanıma sunulması için çalışmalar yapılabilir.
- Öğrencinin motivasyonunu arttırmak için ödev ve sunum gibi görevler verilerek online ortamda sunması sağlanabilir. Böylelikle öğrencinin derslere aktif katılımına zemin oluşturulmuş olur.
- Kaliteli bir uzaktan eğitim süreci için sistemin her aşamasında etkileşime imkan tanıyacak altyapının kullanılması sağlanabilir.
- Öğrencinin online kaynaklara ulaşma ve bunları kullanma imkanlarının artırılması ve bu konuda öğrencinin bilgilendirilmesi için çalışmalar yapılabilir.
- Online kaynak temininde YÖK'ün etkin sorumluluk alarak süreci desteklemesi sağlanabilir.
- Öğretim elemanlarının uzaktan eğitim sürecini verimli bir şekilde kullanabilmeleri için destek mahiyetinde, tecrübe paylaşımı toplantıları, eğitim, kurs ve çalıştay benzeri organizasyonlar düzenlenebilir.
- Kullanıcı dostu ve teknik sorunları en az olan uzaktan eğitim yazılımları tercih edilerek, teknik destek konusunda öğrenci ve öğretim üyelerine talep olması halinde ulaşılabilir kanallardan destek sağlanabilir.

- Derslerin takip edilmesi ve eğitim sürecinin değerlendirilmesini sağlayıcı dönütlerin dinamik bir şekilde alınması için çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Akgül, Aziz - Çevik, Osman. İstatistiksel Analiz Teknikleri - SPSS'te İşletme Yönetimi Uygulamaları. Ankara: Emek Ofset, 2003.
- Akgün, Ergün. 2023 Eğitim Vizyonunda Dijital Dönüşüm (2019). <https://setav.org/assets/uploads/2019/03/233p.pdf>
- Çakar, Ö. Fen Bilimleri Alanında Bilim Adamı Yetiştirme: Lisansüstü Eğitim. Türkiye Bilimler Akademisi, 1997.
- Childress, Dawn. "Citation Tools in Academic Libraries". *Reference & User Services Quarterly*, 51/2 (2011), 53–62.
- Creswell, J. W. - Clark, V. L. P. Karma Yöntem Araştırmaları, Tasarımı ve Yönetilmesi. Ankara: Anı Yayıncılık, 2015.
- Güzeller, Cem Oktay vd. "Üniversite Öğrencilerinin Mezun Oldukları Lise Türünün, Akademik Başarı ve Eleştirel Düşünme Eğilimi Üzerindeki Etkisi." *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 12/1 (2016), 223–236. <https://doi.org/10.17860/efd.61075>
- ILO (Organización Internacional del Trabajo). "ILO Sectoral Brief" 2019/March (2020), 1–8.
- Kaya, Yahya Kemal. İnsan Yetiştirme Düzenimize Yeni Bir Bakış: Eğitimde Model Arayışı. Ankara: Bilim Yayınları, 1989.
- Muldrow, Jason - Yoder, Stephen. "Out of Cite! How Reference Managers Are Taking Research to the next Level." *PS - Political Science and Politics* 42/1 (January 2009), 167–172. <https://doi.org/10.1017/S1049096509090337>
- Nuroğlu, Elif - Nuroğlu, Hüseyin. "Türkiye ve Almanya'nın Sanayide Dijital Dönüşümü: Yol Haritaları ve Şirketlerin Karşılaştırılması." *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 23/ (2018), 1537–1560.
- Ordaz-villegas, Gabriela - Reyes-lagunes, Lucina Isabel. "Development of an Academic Self Concept for Adolescents (ASCA) Scale." *Revista Mexicana De Biodiversidad* 5/2 (2013), 117–130. <https://doi.org/10.5460/jbhsi.v5.2.42304>
- Shaw, Ryan vd. "Integrating Collaborative Bibliography and Research." *Proceedings of the ASIST Annual Meeting* 49/1 (2012). <https://doi.org/10.1002/meet.14504901245>
- Tosun, İ. Bilim Adamı Yetiştirme - Lisansüstü Eğitim. Türkiye Bilimler Akademisi, 2001.
- TÜBA (Türkiye Bilimler Akademisi). COVID-19 Pandemi Değerlendirme Raporu. Ankara, 2020. 1–164. <http://www.tuba.gov.tr/files/images/2020/kovidraporu/Covid-19Raporu-Final+.pdf>
- Uşun, Salih. Uzaktan Eğitim. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2006.
- Yıldırım, Ali - Şimşek, Hasan. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2006.
- Measuring Innovation in Education A New Perspective Centre for Educational Research and Innovation (2014). https://www.oecd-ilibrary.org/education/measuring-innovation-in-education_9789264215696-en
- "Üniversitelerde Uygulanacak Uzaktan Eğitime İlişkin Açıklama." Erişim 10 Aralık 2020. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/universitelerde-uygulanacak-uzaktan-egitime-iliskin-aciklama.aspx>
- "YÖK'ten Üniversitelerdeki Uzaktan Eğitime Yönelik Değerlendirme." Erişim 10 Aralık 2020. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2020/uzaktan-egitime-yonelik-degerlendirme.aspx>

- “YÖK’ün “Yükseköğretimde Dijital Dönüşüm Projesi’nde İmzalar Atıldı.” 2019. Erişim 10 Aralık 2020. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/agri-dijital-donusum-tanitim-toplantisi.aspx>
- YK (Yükseköğretim kanunu). Yükseköğretim kanunu (Law No. 2547). (1981). Erişim 10 Aralık 2020. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2547.pdf>

The Views of Postgraduate Education Students in the Field of Theology on Distance Education in the Coronavirus (Covid-19) Process

Muhammet Fatih GENÇ*
Mustafa Fatih AY**
Süleyman GÜMRÜKÇÜOĞLU***

Extended Abstract

The main purpose of the study is to examine the views of students of postgraduate education in the field of Theology about the duration of the Covid-19 pandemic and the educational practices in this process.

145 students who received postgraduate education in the field of Theology of Marmara, Istanbul, Kocaeli, Bursa Uludağ, Erzurum Atatürk, Sivas Cumhuriyet, Rize Recep Tayyip Erdoğan Universities participated in the study. 38.6% of the participants in the study are men and 61.4% are women. 91% of the ages are between the ages of 21-40 and 9% between the ages of 41-60. 53.1% of the participants are studying in Philosophy and Religious Sciences, 6.2% in Islamic History and Arts, and 40.7% in Basic Sciences.

It is seen that most of the students of graduate education has infrastructure facilities such as internet and computer to benefit from distance education. In addition, even with the intensity of internet infrastructure, distance education is provided. In this process, the students used internet-based communication platforms, including telephone, with their consultants.

A large majority of graduate students are capable of connecting to online courses and using tools, including computers for this purpose.

During the pandemic process, the Higher Education Institution informing the universities and the public, managing the integrity of the process openly, the uncertainty in the student was largely eliminated. While 47.6% of the students stated that they were satisfied with the opportunities of distance education, such as saving time, easy access to the lessons and listening to the repetition of the lesson, the ratio of the students who stated that they were not satisfied with the distance education due to the socialization and face-to-face interaction of formal education was 24.8%.

In addition, the sudden and unprepared capture of the process by the lecturers, the uncertainty in the direction of the process and the difficulties of the faculty

* Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı, mfgence@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5387-0534>

** Dr. Öğr. Üyesi, Akdeniz Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Eğitimi Anabilim Dalı, mustafafatihay@gmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0003-0433-318X>

*** Dr. Öğr. Üyesi, Kocaeli Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Din Bilimleri Anabilim Dalı, sgumrukcuoglu@hotmail.com, Orcid Id: <https://orcid.org/0000-0001-5875-767X>

members in obtaining online material have also revealed. It is important that the materials used in the educational activity are suitable for the purpose of teaching and the student level. The rate of fully benefiting from the distance education provided and uploaded to the online system was 45.5%, and 33.8% stated that they could not benefit from the course materials sufficiently.

The reason for this is; As in face-to-face education, it can be said that the communication between the student and the instructor is un sufficient , the difficulty of adapting to the lesson due to the high number of distractions and the lack of equal access to the lesson.

During the pandemic process, graduate students can follow their lectures on time or when available. Face-to-face interactions of students with each other and with faculty members in formal education positively affect their focus on lessons. Therefore, in this process, both the difficulties in the provision of course material and the psychosocial and economic effects brought about by the process stated that the courses in the faculty environment where students receive face-to-face education are more efficient than online courses. Because some of the negativities caused by this process were overcome over time, 70.3% of the students stated that they did not think to freeze their registration during the pandemic process.

In this process, the fact that faculty members are guiding and supplying resources for the course material and thesis studies needed by their students was highly appreciated by the student with a rate of 64.8%. Despite the socio-psychological factors brought about by this process, which faculty members were caught unprepared for, the fact that they were guiding students to present or provide the necessary materials for their research ensured the continuity of the student's thesis work.

In this process, considering that the student is mostly in the home environment, we see that although they have restrictive opportunities, they are able to allocate the necessary productive work environment and time for their lectures and thesis studies with the motivation of their doctoral and master's education. As a result, it has been able to produce fruitful academic studies. Students who could not achieve this faced the consequences of their lack of internal and external motivation.

During the epidemic period, some restrictions in social life caused academic students to encounter some difficulties in going to libraries and reaching books. However, advances in digital technologies have provided the opportunity to minimize these problems. Online resources and libraries have responded to a great need in this process. According to the results of the research, 58.6% of the students who participated in the research stated that they use online resources and books, 34.5% online resources and 6.9% only use books. This shows that the ease of access and being economical as well as the books, their use as a resource in scientific researches show that the trend towards online resources will increase day by day.

The difficulties in meeting the social, physical and psychological needs of the children such as the family members' spending time together for a long time, the inadequacy of the domestic physical conditions, the education and play needs of the children, brought along by the social restriction, negatively affected the studies of the students. Although this development negatively affects students'

academic level, we see that family members spend long time with each other positively affect their socialization.

The fact that 64.5% of the participants were employees prevented them from encountering economic problems and problems during the pandemic process. It also shows that despite all the positive or negative findings, the time allocated to academic studies will continue to occupy an important place in social life.

When the opinions of graduate students about distance education are examined, it is seen that generally positive opinions about distance education are expressed. Despite the negativities caused by the unprepared capture of students and academicians, both the student and the lecturer improved and adapted to the situation in a short time. In addition, it reveals that the students' choice of graduate education is conscious and their efforts to overcome all negativities.

Based on the results of the study, the following suggestions can be made for distance education practices:

- For a quality distance education process, the infrastructure that will allow interaction at every stage of the system can be used.
- Studies can be carried out to increase the opportunities of the student to access and use online resources and to inform the student on this issue.
- It can be ensured that YÖK supports the process by taking effective responsibility in online resource procurement.
- In order to enable faculty members to use the distance education process efficiently, experience sharing meetings, training, course and workshop-like organizations can be organized.
- User-friendly distance education software with the least technical problems can be preferred, and technical support can be provided to students and faculty members through accessible channels if requested.
- Studies can be carried out to follow the lessons and to dynamically receive the feedback that enables the evaluation of the training process.

Keywords: Covid 19, Distance Education, Postgraduate, Theology, Education.

